

A black and white photograph of a young boy, Tomáš Franke, standing against a dark, textured background. He is wearing a dark velvet tuxedo jacket over a white shirt and a dark bow tie. He has dark hair with bangs and is looking directly at the camera with a slight smile. The text "Tomáš Franke" is printed in the top right corner. A large blue handwritten signature "Tomáš Holý" is written across the middle of the image. In the bottom left, the text "Jak jsem točil filmy" is written in pink.

Tomáš Franke

Tomáš Holý

Jak jsem

točil filmy

Tomáš Franke

Tomáš Holý

Jak jsem točil filmy

O čem je tahle kniha?

Je to příběh naší největší dětské filmové hvězdy, Tomáše Holého. Projdeme spolu, krok za krokem, jeho filmovou kariérou. Je to literatura faktu? O něco méně přísná než literatura faktu, ale přesnější než běžná zábavná knížka. Něco mezi tím. Fakta o Tomášovi a o filmech jsou tak přesná, jak je lze po 40 letech ověřit. Na přání svého okolí jsem se rozhodl dát sem i nějaké ty veselé historky nejen z natáčení. Ty pochopitelně nesplňují přísná pravidla literatury faktu. Vybral jsem takové, jež pocházejí od lidí, kteří byli prokazatelně u natáčení. Žádná agentura *Jedna paní povídala*. Takže i veselé historky z natáčení mají nepochybně svoji vypovídací hodnotu. Berte je ale s rezervou, není možné ověřit, jestli se tak skutečně staly.

Tomáš Holý byl jedinečnou osobností s jedinečným talentem. Zabývám se jako amatérský badatel někdejšími dětskými herci a rodinnými filmy. S podobným talentem jsem se nikdy nesetkal. Tomáš filmoval doslova jen pár let. Jako dospělý nikdy před kamerou nestál a nikdy neměl žádné herecké vzdělání nebo kurzy. Přesto se

zapsal do našich srdcí právě tak jako třeba Vladimír Menšík nebo Vlasta Burian. Taková osobnost se rodí jen jednou za 100 až 200 let.

Čím byl Vladimír Menšík mezi dospělými, tím byl Tomáš Holý mezi dětmi.

Předpokládám, že skalní fanoušci už četli Tomášovu biografii *Jmenuju se Tomáš*, kterou napsal Tomášův spolužák Ota Kars. Rodinné zázemí Tomáše tedy budu popisovat jenom do té míry, jak je to nutné vzhledem k jeho filmování. Případné zájemce tedy odkazuji na zmíněnou knihu.

Pokud máte nějaké poznámky, objevili jste nějaké chyby, nebo znáte někoho, kdo byl přítomen natáčení s Tomášem, neváhejte a napište mi na e-mail admin@tomas-holy.cz. Také sledujte webové stránky <http://www.tomas-holy.cz>. Chtěl bych totiž dál pokračovat ve sbírání historek na téma Tomáš Holý, i po vydání knihy. Tam budu publikovat další zajímavosti, které objevím. Do knihy se nevejde všechno a také jsem do její uzávěrky prostě nemohl vyslechnout všechny pamětníky, kteří byli „u toho“. Pokud o někom víte, dejte mi prosím vědět. Pokud znáte nějakou historku s Tomášem, která tu není, ozvěte se mi. Tomáš byl opravdu jedinečnou osobností a všechny historky, fotky a další dokumenty s ním stojí za uchování

pro další generace fanoušků. To je mým cílem, nesmí zmizet s posledním žijícím pamětníkem!

Věnováno Tomášovi

a českým dětským hercům, kteří obětovali část svého dětství, aby se ostatní smáli.

Jak se stát hvězdou

Tomáš Holý se narodil v neděli 17. března 1968 ve známé pražské porodnici u Apolináře.

Ten anglicky vypadající komplex cihlových budov přímo dráždí filmaře. Objevil se v seriálu *Cirkus Humberto* jako dvůr cirkusové budovy, kde parkují starobylé maringotky. Pak třeba v detektivce *Čas pracuje pro vraha*, povídkovém filmu *Zločin v dívčí škole* nebo jako exteriér anglické nemocnice, kde léčili popáleného letce ve filmu *Nebeští jezdci*, ve dvoře je tajemná ulička, kde tajná policie sebrala Jaromíra Hanzlíka ve filmu *Tajemství Ocelového města*. Kdyby se poslední, vánoční díl legendárního seriálu *Píseň pro Rudolfa III.* natáčel o pár měsíců dřív, viděli bychom možná Tomáše Holého už jako miminko. Také Tomáš se sem za 13 let na chvíli vrátí. Natáčelo se tu totiž také několik záběrů německého seriálu *Připoutejte se, letíme nad Atlantidou*.

Tehdy byla bytová krize, a tak celá rodina Jindrových bydlela v nevelkém průchozím bytě v Jungmannově ulici č. 14. Babička

Boženka, děda Jan Jindra, jejich syn Jan, dcera Marie se svým manželem Václavem Holým a... Tomáš. Rodina Jindrových pocházela z jižních Čech, z Bezdědovic u Blatné. Tam se také narodily jejich děti. Později se rodiče i s nimi přestěhovali do Prahy, kde už všichni zůstali navždy.

Kousek za vsí se natáčela pohádka *Šíleně smutná princezna*, ten záběr, kde princ Václav Neckář přijede na krávě k zahradní zdi a kráva pije z potoka. Ostatně, podstatná část pohádky, včetně zámecké zahrady s jezerem a loďkou, se točila v nedaleké Blatné. Královský palác je kombinací Blatné a slovenských Bojnic.

Když byly Tomášovi dva roky, odhodlali se rodiče k radikálnímu kroku: Přestěhovali se do činžovního domu na pomezí Nuslí a Pankráce, do menšího bytu v ulici Petra Rezka 3.

Podotýkám, že ulice se nejmenuje podle zpěváka Petra Rezka, jak si kdekdo myslí. Jmenuje se podle spolupracovníka Jana Želivského, který byl popraven spolu s husitskými radikály na Staroměstském náměstí v roce 1422. I ostatní místa v okolí mají jména s husitskou tematikou. Není to náhoda, vždyť přesně v těchto místech husité roku 1420 podruhé vítězně bránili Prahu. Poprvé to byla známá bitva na Vítkově, podruhé uhájili Prahu před Zikmundovými žoldáky

v listopadu, v bitvě u Vyšehradu. Proto se také sousední ulice s gymnáziem jmenuje Na Vítězné pláni.

Tomášův tatínek Václav původně pracoval v Pragoexportu. To byl podnik zahraničního obchodu. Tam také poznal svou budoucí ženu Marii. Po narození Tomáše si začal přivydělávat na brigádách v jídelních vagonch Českých drah. V roce 1971 odešel z Pragoexportu úplně. Dálkově vystudoval Střední hotelovou školu v Mariánských Lázních, obor kuchař-číšník. Lákal ho ale provoz v pohostinství jako takový. Proto se vrhnul na práva, dálkově vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Koncem roku 1975 nastoupil do tehdy nejlepšího hotelu v Praze, do Intercontinentalu.

Strejda Jan, tedy správně celým jménem Jan František Jindra, se vyučil automechanikem. Jeho koníčkem byla Amerika. Zajímal se o všechno americké, auta, filmy... Nechal se zaměstnat jako rekvizitář ve Filmovém studiu Barrandov. Prostě jako v Hollywoodu. Dohledat filmy, na kterých se podílel, není dnes vůbec snadné. V té době nebylo zvykem psát rekvizitáře do titulků. Ani spisový archiv FSB nebyl o mnoho sdílnější. Tehdy se rekvizitáři prostě nepsali. Kdybyste u některého filmu z té doby objevili v titulcích J. Jindra, dejte mi prosím vědět.

Tomáš nastoupil do školky na Táborskou nad Paloučkem, tedy co by kamenem dohodil od jejich bytu. Na základní školu nastoupil na ZŠ Táborská. Její první stupeň sídlil tehdy v budově gymnázia Na Vítězné pláni, hned vedle jejich domu. Od třetí třídy přestoupil Tomáš na ZŠ s rozšířenou výukou jazyků, Křesomyslova. Je to po schodech dolů od zmíněného gymnázia. Veliký dům vedle Divadla Na Fidlovačce.

Slavným žákem školy byl například režisér Jan Svěrák, syn Zdeňka Svěráka. Možná proto si škola zahrála v jejich filmu *Vratné lahve*. Ano, třída, kde stárnoucí učitel Zdeněk Svěrák vyždímá mokrou houbu na hlavu drzého kluka, je právě tam.

Ulice Petra Rezka a gymnázium Na Vítězné pláni se objeví také v úvodu filmu *Probudím se včera*. Dům, který učitel objíždí a za kterým pak zaparkuje, je právě ten dům, kde bydlel Tomáš s mámou. Postavili ho v roce 1931.

Pokud si chcete vychutnat toto místo ještě v době, kdy tudy nejezdily tisíce aut, podívejte se na film z 50. let, *Puňťa a čtyřlístek*. Plac, kde kluci hrají fotbal, je právě dnešní pozemek gymnázia.

Na podzim 1975 natáčel oblíbený režisér Oldřich Lipský svoji komedii *Marečku, podejte mi pero!*. Úžasný film, kde jsou výborní úplně všichni herci, kteří se tam objeví. I ti, kteří stojí před kamerou poprvé. Příběh pochází z pera oblíbené dvojice Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák. Čerpá z jejich osobních zkušeností. Oba jsou totiž původně učitelé.

Zdeněk Svěrák je češtinář. Proto ten průzkumný diktát se sveřepými šakaly. Když ukončil obecnou školu, nastoupil na gymnázium. Mezi přihlášenými byl i student s poněkud záhadným jménem Oliverius. Toho tam ale nikdy nikdo neviděl, pouze kolovala fáma, že se prý přestěhoval. Jen vyučující ho stále zapisovali do třídní knihy a ptali se, co s ním je. Tak se zrodil student Hliník, co se odstěhoval do Humpolce.

Jeden ze Svěrákových spolužáků se učil tím způsobem, že chodil po místnosti sem a tam a přitom si odříkával text. To samozřejmě způsobilo, že si látku vybavil zase jen když pochodoval, a při zkoušení musel chodit, jinak měl problémy s učivem. Další postava.

Ladislav Smoljak byl matikář. A po určitou dobu pracoval na podobné večerní škole, jako byla ta ve filmu. Tam se stalo, že byly třídní schůzky a na prospěch jednoho studenta večerní školy se přišlo

zeptat prakticky celé příbuzenstvo, včetně tetiček z Moravy. Tak se zrodil Hujer.

Areál továrny se natáčel v Roudnici nad Labem, v Roudnických strojárnách a slévárnách na Špindlerově třídě. Byly založeny už v roce 1880 a v době natáčení se tam skutečně vyráběly stroje pro zemědělce. Po roce 1990 je, bohužel, postihlo to, co většinu českých továren – úpadek a zkáza. Většina starých hal byla zbourána, část je opuštěná. Točna, přes kterou chodil Hujer s novinami, už není. Naopak očouzená bouda, kde parkovala parní lokomotiva, ještě stojí. A stejně tak je v jedné z hal i zelená jáma, kde se namáčely rámy strojů do zelené barvy – *Jseš nákej zelenej...* Nádraží, kam dorazila zasklená bouda pro mistra, stále funguje. Je na opačném konci areálu než vrátnice, Roudnice nad Labem – Hracholusky. Dům Týfových, kam se pan Kroupa šel omluvit za psaníčko *Sejdeme se na hřbitově*, je v Praze-Petrovicích v Morseově ulici. Je ale přestavěn téměř k nepoznání. Také už nemá ten plot s typickými starobylými koly. Interiér domu Kroupů byl ve filmovém ateliéru. Naproti tomu školní třídy a chodby se točily ve skutečné škole v Praze, v Dušní 7.

Film se točil prakticky celý podzim 1975 a nakonec záběry ve třídách. A tady se to stalo. V celém filmu je jedna krátká scénka s dětským hercem. Asi dvě minuty. Malý žák vejde do třídy, kde

studují žáci běžné denní školy. Nese vzkaz od ředitele školy o tom, že se budou konat třídní schůzky. Profesor chemie ho ale nevidí, protože kluk je malý, a tím pádem schovaný za stolem plným chemikálií a zkusmavek. Žák se hlásí, zvedá ruku, natahuje se. Profesor ho stále nevidí. Zato studenti se dobře baví vzniklou situací, smějí se a radí klukovi, aby zaklepal na katedru. Kluk zaklepe, ale profesor zase nic. Tu si profesor všimne, že třída má volnou zábavu, a okřikne je:

„Co je to dneska s váma?“

Dostane se mu odpovědi: *„Je zde cizí žák.“*

Teď teprve profesor vykroukne za stůl a uvidí kluka. *„Kdo tě posílá?“* ptá se profesor.

„Soudruh ředitel,“ odpovídá kluk trochu zmatený tou situací a místo papírku se vzkazem podává profesorovi ocucaný bonbón, který vyndal z pusy.

„Říkal soudruh ředitel, že to máš dát mně?“ ptá se profesor a nechápe už vůbec nic.

„Máte to napsat na tabuli,“ řekne kluk a konečně mu podá papírek se vzkazem.

Profesor to jde napsat, ale jak je zapatlaný od klukova bonbónu, tak se k papírku nalepí a nemůže ho setřást. Zatímco profesor píše vzkaz o třídních schůzkách na tabuli, kluk se s šibalským výrazem rozloučí se třídou a odběhne. Profesora hraje František Filipovský.

Produkce měla pochopitelně pro tuhle scénku smluveného dětského herce. Bohužel se mi nepodařilo vypátrat, kdo to měl být. Protože to bylo v zimním období, stalo se, že dětský herec chytil virózu. Jak už v takových situacích bývá zvykem, pan režisér se to dozvěděl samozřejmě až den před natáčením scénky. Každý neplánovaný prostoj ve filmu stojí tisíce. Svolal si tedy svůj štáb a zeptal se jich, jestli někdo z nich nezná menšího kluka, který by se nestyděl před kamerou. Přihlásil se rekvizitář. Byl to Jan Jindra – Tomášův strejda. Nazítří přivedl svého synovce Tomáše Holého.

Tomášův den D, jeho první den před kamerou, byl 19. 12. 1975. Tři měsíce před osmými narozeninami.

Tomášovi se scénka povedla, žádné známky trémy, na studenty dělá šibalské obličejy, v očích mu hoří čertovské ohníčky, pro které si ho zanedlouho zamiluje celý národ.

Toho dne se však stalo ještě něco, co změnilo dějiny českého filmu i celý Tomášův život. Zrodila se legenda. Jak byl Tomáš se strejdou v práci, o pauzách mezi záběry si vymýšlel ptákoviny a bavil s nimi celý štáb.

Ať jsem mluvil s kterýmkoliv pamětníkem, který byl u nějakého natáčení s Tomášem, ať to byla filmová maminka Jana Preissová, nebo

dětští kolegové z filmu *Prázdniny pro psa*, všichni mi vyprávěli, jak vtipný Tomáš dokázal být a jak jim svými nápady zpříjemňoval čas čekání na další záběr. Už v této době, ve druhé třídě základní školy, se zřejmě objevily zárodky té vzácné vlastnosti bavit druhé. Můžete klidně říct, že Tomáš byl rozený bavič.

Režisér Oldřich Lipský, který se specializoval hlavně na komedie, si Tomáše prostě zapamatoval. Byl velmi pracovitý, a když dokončoval jeden film, tak už připravoval natáčení dalšího. Brzy zjara 1976 připravoval další film. Komedii pro děti s písničkami *At' žijí duchové!*. V ní je veliká tlupa dětí a pan režisér si na Tomáše vzpomněl, a dal mu první velkou roli.

Film *At' žijí duchové!* byl pro Tomáše tou pravou filmovou školou. Rozkoukal se a viděl, jak se co dělá. Tady vzniká to, co bude za necelý půlrok obdivovat režisérka Poledňáková a další. Tomášova profesionalita.

Trikové záběry jsou dílem renomovaného trikového kameramana Jindřicha Novotného, kterému přátelé říkali Mulínek. To on nechal cestovat vodníka Miloše Kopeckého umyvadlem v *Jak utopit dr. Mráčka* a čarodějníci Saxánu mluvit s hlavou na nemocničním stole v *Dívce na koštěti*. Na oba tyhle triky by v Hollywoodu nejspíš nasadili

celou četu programátorů. Čechům ke stejnému výsledku stačí jedno obyčejné zrcátko.

Tomáš byl velice inteligentní dítě. Díval se, jak se sestavují geniální perspektivní triky s trpaslíky, chodil za kameramanem Novotným a ptal se ho na různé věci. A kameraman Novotný zase nasazoval Tomáše do záběrů, kde je nutná spolupráce živého herce s trikovým záběrem.

Tato spolupráce byla dobrá pro oba. Kameraman neměl problémy vysvětlit chytrému klukovi, co od něj potřebuje, a Tomáš se učil.

Natáčení bylo dost dlouhé a zrovna tak postprodukce, zřejmě kvůli množství triků.

Začalo vlastně už v průběhu května. V Praze ve studiu. Nácvikem tanců a písní. První klapka padla 16. 6. 1976. Byly to záběry v kanceláři předsedy DrPrHrBr (Družstvo Pro Hrad Brtník), samozřejmě že v ateliéru. Exteriéry začaly 6. 7. v průhonickém parku záběry u krmítka. Tam je točená spousta scén. Louka, kde Leontýnka zpívá a promění Boháčka v jelena, kousek odtud dá Dlouhý Janek Leontýnce kopretinu, a zlomí tak její kletbu.

Jistě si pamatujete na vichřici, která se zlomením kletby strhne. Na strom, který se za ním ve vichřici kymácí, za rok poleze Tomáš Holý. Ohnutý dub, na kterém Leontýnka s Jendou zpívají poslední píseň filmu, už bohužel nestojí. Zničil ho orkán Kyrill.

Hajný, lesa pán, bydlel v hájovně Baba u Malého Chlumce. Slavná filmová samoobsluha je na náměstí v Mníšku pod Brdy. Teď už je hodně přestavěná. Tam se točilo 21. 7. Kašna na náměstí, kde Tomáš Holý tvrdí, že „*tvrdá pomsta Jouzovi, tak tvrdý Y*“, je v Novém Kníně. Stejně tak exteriér DrPrHrBr, dům pokrývače, klikatá cesta podhradím, dvůr Černé kroniky, i dům, kde bydlí Boháček. Ten stojí opravdu v nepřehledné zatáčce, kde do rohu domu čas od času někdo nabourá. Ta zatáčka je i na seznamu deseti nejnebezpečnějších zatáček v Česku. Boháčkovu mámu, která říká: „*Spi, to je jenom osobák...*“, hraje Jana Werichová, dcera slavného Jana Wericha.

Natáčení v Novém Kníně začíná hned den po davové scéně před obchodem, 22. 7., a sice záběrem ve škole, přes prázdniny opuštěné. Tady je jedna zajímavost, v jednom záběru se tu Maličký mluví sám, když říká „*Jasně, mládež*“, s postsynchrony má ale problémy, vždyť jsou mu jen 4 roky, tak ho ve zbytku filmu namluví Aťka Janoušková.

To nejpodstatnější natáčení ale čeká hrad Brtník, pardon, Krakovec.

Byl založen roku 1381 Jírou z Roztok, oblíbencem krále Václava IV. Uvádí se, že byl vystavěn za pouhé dva roky. Za pomoci šlapacích jeřábů připomínajících kola, ve kterých běhají křečkové. Bez pomoci skřítků zedníků. V době svého vzniku to byl asi nejmodernější hrad v tehdejší Evropě. Najdeme tu pár zajímavých technických vychytávek, třeba vestavěné skříňky nebo systém průduchů, kterými byl rozváděn teplý vzduch od krbů do okolních místností. Díky tomu bylo prý možné i za tehdejších třesnutých zim vytopit hrad až na 20 stupňů, zatímco většinu tehdejších klasických hradů jen na 10 až 13. Mají tu i sklep na jídlo, s téměř stálou teplotou po celý rok.

To místo, kam se Tomáš Holý a David Vlček jdou večer podepsat, je ve skutečnosti sklepením, ne hladomornou. Interiér filmové hladomorny byl ale postaven v ateliéru na Barrandově, kvůli trikům. Hladomorna je na Krakovci také, vytesaná do skály, ale navzdory názvu se používala spíše jako vyšetřovací vazba.

Krakovec byl v roce 1414 posledním bydlíštěm Mistra Jana Husa předtím, než v říjnu odjel do Kostnice, kde ho začátkem července 1415 upálili.

Kolem roku 1660 byl Krakovec opraven a v létě 1783 vyhořel po zásahu bleskem.

Ne všechny záběry v okolí hradu Krakovce se tu opravdu točily. Některé z trikových záběrů se točily na pozemcích Barrandova. Třeba ten s otesáváním klád. Nehleďte zeď, kterou Tomáš Holý, Jiří Procházka a další na nádvoří Krakovce opravují, byla to jen filmová stavba.

A jak se vlastně dělají triky s trpaslíky? Je to v principu velmi jednoduché, ale precizní provedení triku vyžaduje mnoho zkušeností. Jde o využití perspektivy. Všichni víme, že vzdálené objekty se nám zdají malé. Film a televize mají jednu zvláštní vlastnost. Protože se na svět dívají jen jedním okem, nevidí hloubku prostoru. Pokud postavíte 10 m od kamery dva lidi vedle sebe a ten jeden z nich půjde třeba 20 m dozadu, v hledáčku kamery uvidíte, že jeden je vpředu a druhý vzadu, ale nebudete schopni odhadnout, jak daleko za svým kolegou je. Budete si myslet, že stačí natáhnout ruku, a může mu dát facku. Ten vzadu se bude jevit tím menší, čím bude vzdálenější. Při tom pochopitelně záleží na úhlu pohledu. Stačí kameru dát trochu stranou, a už bude vidět ten prostor mezi nimi. Trik má mnoho variant.

Asi si vzpomínáte na kouzelný film Karla Zemana *Cesta do pravěku*. Kluci jedou po řece a v dálce na obzoru za nimi jsou divoké pravěké hory. Ty hory jsou ve skutečnosti namalované na kartonu pár metrů před kamerou a kamera se výřezem v nich dívá na skutečné kluky na skutečné řece. A v kině nikdo nic nepozná, všichni by dali krk za to, že hory jsou někde daleko za nimi.

Pokud máte cit pro práci s videokamerou nebo foťákem, zkuste si to. Pokud má jen trochu slušnou optiku, aby bylo ostré to blízké i to v dáli, určitě se vám to podaří. Pokud jsou děti 5 m od kamery a chcete trpaslíky ve čtvrtinovém měřítku, trpaslíci musejí být $4 \times 5 = 20$ m od kamery. Jednoduchá matematika. Pokud pracují s normálním lidským náradím, to náradí musí být naopak vyrobeno ve čtyřnásobném zvětšení, aby bylo správně obrovské. Ve filmu jsou trpaslíci ještě menší než čtvrtina dětí v popředí. Byli určitě ještě dál než v našem příkladu, 30 metrů, a možná i víc.

Určitá chuťovka je známý záběr, kde Tomáš míchá maltu v neckách a trpaslíci mu tam padají. To už je trochu složitější. Blízký objekt musí mít určitou nejmenší vzdálenost, aby kamera zaostřená „na nekonečno“ brala ostře to vpředu i to vzadu. To se musí napřed vyzkoušet s použitým objektivem. Řekněme, že vše od 5 metrů dál je ostré. Tomáš tedy klečí 5 metrů od kamery, před sebou má přední

polovinu normálních necek a naoko z nich nabírá maltu. 20 metrů od kamery, za ním, je druhá polovina necek, vyrobená přesně ve 4násobném měřítku. Ta druhá polovina necek je umístěná tak, aby z pohledu kamery přesně navazovala na tu první, z které nabírá Tomáš. No a do té zadní, velké, skáčou filmoví kaskadéři. Zájemce odkazují na návštěvu muzea Karla Zemana nebo některé filmové školy.

Triky ale nejsou jediným problémem, se kterým se filmaři museli vypořádat. V půlce natáčení na týden onemocněl Jiří Procházka, představitel Dlouhého Janka. V některých záběrech, kde nemluví a není mu přímo vidět do obličeje, ho musel zastoupit kamarád ze třídy, který měl podobnou postavu.

Jiří Brož, představitel Maličkého, který říká, že „*Strejda nemůže, on ted' dělá melouny*“, byl kluk z dětského domova. Později ho adoptoval herec Vladimír Krška. Na to, že mu tehdy byly jen 4 roky, si z natáčení pamatuje docela dost. Například mi poodhalil tajemství pohonu Hradní střely. Všude se tvrdí, že to byl jen model, který šikovně tlačili nebo táhli na laně. Není to až tak úplně pravda. Hradní střela byla upravená a kapotovaná Jawa 250, do jisté míry opravdu pojízdná. Jen do toho strmého vrchu k Brtníku ji opravdu táhnou a tlačí.

Jiří Brož jezdil na natáčení společně s Tomášem Holým. Řidič z Barrandova vyzvedával Tomáše u trafiky, která bývala z druhé strany domu, z ulice Žateckých.

To, jak se Tomáš ve filmu chová k Maličkému a dává na něj pozor, to mu prosím nikdo neříkal. On se prostě tak choval sám od sebe. Byla to další z jeho typických vlastností. O tom ještě později.

Ozvala se mi paní, která tehdy jako malá holčička byla s mámou přítomna natáčení těch davových záběrů před samoobsluhou. Zaujalo ji tehdy, jak se malý Tomáš stará o ještě menšího kluka. Zeptala se ho tedy, proč to dělá, a Tomáš jí odpověděl: „*Protože bych chtěl takovýho brášku...*“ Můžeme se tedy domnívat, že jedináček Tomáš toužil po menším bráškovi.

Roli Leontýnky málem dostala Danina starší sestra, Hana Vávrová-Heřmánková. Obě sestry od dětství navštěvovaly dětský dramatický kroužek. Hana šla na konkurz a měla s sebou mladší sestru Danu, kterou hlídala. Na konkurzu byla Dana mnohem aktivnější, tak si nakonec vybrali ji, i když je o dost mladší než její filmový partner Jiří Procházka. Jemu je ve filmu 13, Dana oslaví na natáčení své 9. narozeniny.

Na natáčení takových filmů vždycky vzniknou nějaké dětské lásky. Dana na to po letech vzpomínala: „*Zamilovala jsem se do něj hned od začátku. Když jsem kolem něj pobíhala s tou taškou ze střechy, jiskřilo to mezi námi.*“

„*Hrozně moc jsem se chtěl s mou Leontýnkou po letech zase setkat,*“ řekl Jiří Procházka. Jenže Dana Vávrová umřela na rakovinu, ve věku 41 let.

Do filmu dost necitlivě zasáhli tehdejší cenzoři. Pamětníci vzpomínají například na natáčení následující humorné sekvence: V jednom ze záběrů říká Boháček rytíři, že ho pan ředitel zve večer na pivo. Měla následovat scénka s rytířem v hospodě, kde jsou probírány společenské nešvary. Potom se mírně společensky unavený rytíř vrací zpět domů. Na nádvoří vrazí do míchačky na maltu a povídá jí: „*Bratře rytíři, tebe taky okradli?*“

Natáčení končí až 15. 10. opět ateliéry. V barrandovské hale se točí záběry v hradní hladomorně. Vlní se gumová podlaha, rytíř plácne Tomáše mečem po zadku a na stěně hoří nápis. Film si na své diváky ještě počká. Celý rok, až do listopadu 1977. To už Tomáš bude mít natočené dva další filmy. A jaké!

Jak vytrhnout velrybě stoličku

Pro příběh tohoto filmu, který udělal z Tomáše opravdovou hvězdu, se musíme vrátit zpět časem, až do doby těsně poté, co se Tomáš narodil. Náš příběh začíná neslavnými srpnovými událostmi roku 1968. Toho měsíce, přesněji v noci na 21. srpna, navštívily naši vlast ruské tanky. Přijely na pozvání několika politických papalášů, kterým se nelíbilo uvolněné prostředí pražského jara. A zůstaly až do roku 1990. Nikdo z těch papalášů nebyl dodnes potrestán. To je známá historie.

Méně známá, o to však zajímavější historie praví, že skupina televizních techniků a hlasatelů se vzepřela moci a rozhodla se, že budou nadále pravdivě informovat obyvatelstvo, dokud to půjde. Československá televize byla tehdy roztroušená po desítkách pracovišť a malých studií po celé Praze. Dnešní mohutné televizní centrum, Kavčí hory, bylo teprve rozestavěné. Administrativa a redakce byly v Jindřišské 16. Pamětníci si jistě vzpomenou na: *„Pište na známou adresu, Nad dopisy diváků, Československá televize, Jindřišská 16, tři jedničky padesát.“* Hlavní studio i podstatná část technologie byly tam,

kde televize u nás začínala – v Měšťanské besedě, Vladislavova 20. Zvané prostě Studio Beseda.

Když bratrské armády vnikly na naše území, technici spěchali do Besedy. Ze všech přístrojů vymontovali indikační žárovky a u jističů odmontovali páčky. Zařízení tak navenek vypadalo jako mrtvé, vypnuté. Ve skutečnosti však funkční.

Technici sebrali v garážích přenosový vůz a nějakou dobu z něj pirátsky vysílali. Protože hrozilo zaměření a odhalení, neustále měnili stanoviště. Kamarádi z Tesly Hloubětín jim půjčili vysílač, který právě dokončili. Shodou okolností byl určen právě na export do Sovětského svazu a veškeré nápisy na panelech byly v azbuce. To jim při jednom přesunu zachránilo krk. Na mostě je totiž chytila ruská hlídka. Chtěli vidět, co vezou. Vrchní technik jim ochotně ukázal jeden z ovládacích panelů, pak mohutné měděné žebrované chladiče na koncových elektronkách a pravil: *„To je chladičí zařízení pro pivovar.“* Voják zasalutoval a za chvíli pirátský vysílač jel s vojenským doprovodem až na místo určení. I ruští vojáci mají přece rádi české pivo.

Rozestavěné Kavčí hory, Tesla Hloubětín, Zahradní město, výzkumný ústav A. S. Popova na Novodvorské a dokončovaný hotelový dům na Petřínách. Ten, který za pár let poskytne azyl tatínkovi Tomáše Holého, až se odstěhuje od rodiny. To byla improvizovaná studia. Tak byl vysílán i legendární „revoluční“ díl seriálu *Píseň pro Rudolfa III.*, kde poprvé zazněla píseň *Modlitba pro*

Martu. Marta Kubišová ve skutečnosti zpívala v ředitelně rozhlasového výzkumného ústavu na Novodvorské a za ní na plátno promítali filmové záběry natočené v ulicích Prahy. Protože ale tehdejší videomagnetofon vážil bratru nějakých 700 kilo, dochovaly se z toho památného vysílání jen filmové záběry Alexandra Dubčeka a tanků v ulicích...

Druhá skupina techniků se vypravila na Šumavu, na vysílač Kletř. Odtud je to jen kousek do Rakouska a do Západního Německa. Tak byl svět informován o tom, co se tu dělo. Spojkou mezi těmito skupinami byl budoucí šéf Novy, Vladimír Železný. Na Kletř vozil materiály natočené v ulicích Prahy a jednou ho při tom málem zastřelili.

Po takové vzpouře musel nutně následovat trest. Většina vedoucích pracovníků byla vyhozena, stejně jako hlasatelky Kamila Moučková a Heda Čechová, které se vysílání účastnily. A nastala normalizace. Strana a vláda se tím ovšem zbavily spousty odborníků schopných vést televizní vysílání. Protože lidí, kteří to dokážou, není dostatek, musejí soudruzi paradoxně sáhnout i po těch, kteří nechtěli vstoupit do strany.

Tak se šéfem redakce zábavy stal Vladimír Dvořák. Ten, kterého všichni známe z *Televariety*. Jako reakci na příjezd ruských tanků vyhláší Dvořák cyklus na téma českých dějin, aby pozvedl morálku nalomeného národa. S cyklem ale narazí, v té době dokončovaný

seriál *F. L. Věk* měl potíže, jeho poslední díl se vůbec nesměl vysílat. Z cyklu se realizuje jen pár drobných dílek, většina inscenací skončí už ve stádiu scénáře.

Od poloviny 70. let frčí pracovní tematika, vznikají seriály jako *Muž na radnici*, *Inženýrská odysea*, *Plechová kavalérie* nebo *Žena za pultem*. Některé jsou celkem slušné, jiné nuda.

Dvořák ale dobře ví, že to není to pravé ořechové. Lidi přijdou domů z práce a chtějí se hlavně pobavit a odpočinout si. A to při pohledu na práci jde jen těžko. Chce pro lidi opravdovou zábavu. Jak to ale udělat, aby do toho ti protivní cenzoři mluvili co nejméně? Oživí tedy zapadlý pořad *Televarieté*, přidá artistry, scénky, zahraniční hosty a spoustu legrace. Dál hledá nové téma a přemýšlí, jak co nejvíc odstavit cenzory.

Nakonec vyhláší cyklus o lásce. Láska ve všech podobách, od školních let až po stáří. Podmínky toho cyklu definuje tak chytře, že je tam možné psát obecně o vztazích mezi lidmi. Musím hned poznamenat, že spoustu pořadů vzniklých pod jeho křídly dnes řadíme do zlatého televizního fondu. Do projektu se zapojí většina autorů i dramaturgů. Jiří Hubač píše příběh o hledání dávné lásky, *Lístek do památníku*, s Karlem Högerem, Blankou Waleskou a Stellou Zázvorkovou. Markéta Zinnerová zase píše seriál o rodičích a dětech, *Tajemství proutěného košíku*. A ještě později napíše mnohem slavnější seriál *My všichni školou povinní*, kde měl původně hrát i Tomáš Holý.

Vladimír Dvořák musel nakonec po několika letech odstoupit z vedoucí funkce. Nechtěl totiž vstoupit do strany. V televizi ale zůstal jako dramaturg a moderátor. A také jeho projekty ještě nějakou dobu dobíhaly. Celkem vzniklo několik desítek TV filmů a několik seriálů zabývajících se vztahy mezi lidmi. Kolik jich bylo, to už dnes nedají dohromady snad ani historici v České televizi. Bylo jich opravdu mnoho. Díky chytrě zvolenému tématu o vztazích mezi lidmi. Od poloviny 70. do poloviny 80. let je prostě zlatý věk televizních filmů se srdcem.

Do cyklu o lásce se zapojila i jedna ze začínajících režisérek. Její vlastní život by mohl klidně posloužit pro příběh Popelky 20. století. V 15 letech měla těžkou autonehodu, proletěla tehdy ještě ne dost bezpečnostním sklem a ještě k tomu jela několik metrů tváří po asfaltu. Několik měsíců nebylo vůbec jasné, jestli nebude doživotně znetvořená. Naštěstí to dopadlo dobře, ale zas tu byl politický škraloup – příbuzní emigrovali, a ona místo na vysokou školu šla do továrny na hrnce Napako. Ta paní umí dokonce i svářet.

Pak se seznámila se svým budoucím mužem. Když spolu byli jednou večer v kavárně, přisedl si k nim seriózní pán. Při konverzaci došla řeč i na zaměstnání a ten pán jí nabídl místo asistentky režie v Československé televizi. Jmenoval se Jaroslav Dietl. Opravdu to byl on, autor slavné *Nemocnice na kraji města* a mnoha dalších scénářů k televizním filmům a seriálům, které se líbí dodnes. Do televize

přivedl několik dramaturgických objevů, a ani tenhle rozhovor rozhodně nebyl náhodný.

Jako Popelka přešla od broušení hliníkových kastrolů k práci v televizi. Psal se rok 1961. Narodil se jim syn Petr. Vystudovala večerně dramaturgii, stala se samostatnou režisérkou a natočila několik studiových televizních inscenací. Jenže pak přišel rozvod a ona zůstala sama s osmiletým Petrem.

Když bylo Petrovi osm let, nebylo s ním k vydržení. Vzal si mámin notes, četl jména kameramanů, osvětlovačů a herců a hledal si náhradního tatínka. „*Všichni prima mužský už jsou dávno ženatí a mají své vlastní děti,*“ řekla mu na to máma.

Dalším problémem byly hory. Petr si hrozně moc přál jet na jarní prázdniny na hory. Máma, ještě jako asistentka, ale zrovna točila legendární televizní inscenaci *Manon Lescaut*, shodou okolností s Janou Preissovou v hlavní roli. Z hor nic nebylo.

Když pak odjeli na letní prázdniny k dědovi, přijel tam i Petrův bratranec Zdeněk. Od svého táty dostal za vysvědčení psa, přítulného pudlíka Bena. Petr chtěl taky pejska, ovšem zaměstnaná maminka mu ho nedovolila.

„*Všichni jedou na hory, všichni kluci maj tátu, jenom já nemám ani psa!*“ zlobil se Petr.

Psal se rok 1970.

Ten bratranec Zdeněk byl pěkné číslo. Jednou třeba našel doma klíč od trezoru, a přinesl do školy ukázat tátovu bouchačku. Což byl v době normalizace průsvih přímo grandiózní. Pistoli měl sice legálně, i tak ale musel úřadům vysvětlovat, jak se dostala do rukou klukovi.

Jednoho dne odjela Zdeňkova třída na školu v přírodě. Jak už to tak na školách v přírodě bývá, třída byla jako utržená ze řetězu a pořádně zlobila. A jak už to tak bývá, když chtěla mít učitelka chvíli klid, rozdala dětem papíry a vyhlásila téma výkresu: „Moje nejoblíbenější domácí zvíře“.

Když pak výkresy sbírala, nestačila se divit. Na Zdeňkově výkresu byla velryba s puntíkováným šátkem kolem hlavy.

„*Proč má ta velryba zavázanou hlavu?*“ ptala se učitelka hloupě. Co má malý kluk odpovědět na takovou blbou otázku? Chvíli přemýšlel a řekl:

„*Protože ji bolí zub.*“

Milovníci českého filmu teď jistě zpozorněli. Ta začínající režisérka a Zdeňkova teta se jmenovala Marie Poledňáková.

Tím se věci daly do pohybu. Když pak šla třída na oběd, řev v jídelně byl větší než obvykle. Zdeněk totiž stál před nastoupenou třídou, předváděl kuchařkám, jak vytrhnout velrybě stoličku, a kuchařky i děti řvaly smíchy.

„Sestrojíš vodní jeřáb, dáš velrybě vagón Algeny¹, načasuješ nálož dynamitu, 3... 2... 1... BUM.“

Stala se samostatnou režisérkou a toužila natočit svůj první celovečerní film. Mezitím tu byla polovina 70. let a Dvořákův cyklus o vztazích mezi lidmi. To byla pro ni ta správná výzva. Téma, které si vybrala, vás asi nepřekvapí: „Osamělá matka s osmiletým synem“.

Kostra příběhu byla napsána za jedno odpoledne. Čím bude Vaškova maminka? Nabízela se režisérka nebo herečka, ta je po večerech v práci. Marie Poledňáková od mládí miluje tanec. Vaškova maminka bude baletka, téměř každý večer v divadle.

A čím bude tatínek? Pro inspiraci není třeba chodit daleko, někdy stačí jen k synovi Petrovi do pokoje. Petr v té době četl knihu *Himálajští tygři*² o prvních výpravách na osmitisícovky. Kniha poskytne inspiraci hned dvakrát. Jednou pro povolání tatínka – horolezce a podruhé při natáčení. Jen si vzpomeňte, co to Vašek poslouchá v rádiu.

Druhým nejdůležitějším problémem je správné obsazení filmu. A o filmu, kde hlavní roli hrají děti, to platí dvojnásob. O Janě Preissové a Františkovi Němcovi uvažovala Marie Poledňáková už od

1 Tehdejší volně dostupný lék na potlačení bolesti.

2 Kniha východoněmeckého spisovatele Fritze Rudolpha, 1955, české vydání obsahuje nádherné ilustrace od Zdeňka Buriana.

chvilé, kdy se rozhodlo o povolání rodičů. Oba je totiž znala a také věděla, že Jana studovala balet.

Horší to bylo s představitelem Vaška. Předepsala si osmiletého kluka, protože i jejímu synovi Petrovi bylo osm, když jí začal shánět náhradní tatínky. Stejně dobře také věděla, že čím menší dítě, tím dřív ho natáčení přestane bavit, a bude konec. S tak malými dětmi nikdy netočila a *Velryba* bude jejím prvním samostatným celovečerním filmem.

Osmiletý Vašek žije sám jen s mámou. Jeho tatínek prý zahynul na Annapurně³ pod lavinou. Není divu, že si Vašek shání náhradního tatínka. A když neprojde školník, zkouší to Vašek přes psa. Dokonce pro nového tatínka obaluje řízky, i když to předtím nikdy nedělal. Má ještě jeden sen: Jet s mámou na hory. Máma je ale baletka a uvolnit ji z divadla není hračka. Nakonec se to ale podaří a odjíždějí do Krkonoš.

A tady se Vašek poprvé postaví na lyže, což samozřejmě skončí nevladatelnou zběsilou jízdou ze svahu. Dole se doslova srazí přímo s náčelníkem horské služby, Lubošem, ze kterého se vyklube horolezec. V divadle ale dojde ke změně, a máma musí odjet. Vašek

3 Desátá nejvyšší hora světa 8091 m n.m. Ve skutečnosti se sem Češi podívali až po premiéře filmu.

utíká za Lubošem a přemluví ho, aby si ho tam nechal, dokud se máma zas nevrátí. Za tu dobu se naučí nejen lyžovat, ale taky zjistí, že Luboš byl na Annapurně, stejně jako táta. Večer se Luboš ze zvědavosti vyptává Vaška na podrobnosti o tatínkovi. S Annou se totiž znají. Před lety tu byla na Silvestra. A ze speciální expedice na Annapurnu se tehdy vrátili všichni, nikdo nezůstal pod lavinou. Vychází najevo, že Vašek je jeho syn.

Po návratu do Prahy přijíždí na jaře i Luboš. Ve slabé chvílce řekne Vaškovi, že je jeho táta. Vašek se rozzlobí, že se na něj nepřijel za celých osm let ani podívat. Marně mu maminka vysvětluje, že Luboš nevěděl o tom, že má syna. Nakonec se Vašek s tátou udobří a nemůže se dočkat letních prázdnin, až s tátou zažije nová dobrodružství...

Na konkurs do Národního domu na Smíchově přišlo víc než 160 dětí. Z nich postupným výběrem vznikla skupinka asi 12 kluků. Tomáš Holý byl v téhle skupince nejmladší a nejdrobnější. S většími kluky a s lidmi, které neznal, se příliš nebavil.

„Tak malé dítě nemůže vydržet natáčení,“ řekla Marie a poslala ho domů spolu s dalšími šesti dětmi. Zbyla skupina pěti kluků, se kterými se budou dělat kamerové zkoušky. Netušila, že Tomáš už točil. Celé předchozí léto, od června do října, strávil na natáčení.

Najednou se otevřely dveře a v nich stál Tomáš. Nemluvil, jen posunky naznačoval, že si tam zapomněl kulicha, a culil se na paní režisérku. „*Vemte toho prcka zítra na kamerové zkoušky*,“ houkla Marie na asistentku.

Tahle náhoda navždy změnila svět českého filmu a taky měřítko televizní sledovanosti. Je velice pravděpodobné, že kdyby Marie Poledňáková nedostala tuhle výraznou osobnost, tak by asi nevznikla ani komedie století *S tebou mě baví svět*. Z natáčení s takhle malými dětmi měla tehdy opravdový respekt.

Tomáš jí prostě připadal moc malý na tak obtížné natáčení. Dokonce zpočátku uvažovala, že by kvůli němu točila film chronologicky, víceméně v tom pořadí, jak ho pak vidíte v kině.

To se v zahraničí výjimečně dělá, ale je to velmi drahé a pro filmaře dost nepraktické. Z filmů, které určitě znáte, byl chronologicky točen slavný Spielbergův *E.T. Mimozemšťan* a také *Kramerová versus Kramer* s Dustinem Hoffmanem. V obou případech právě kvůli malému dětskému herci, aby z těch záběrů na přeskáčku neměl v hlavě zmatek.

V noci napadl sníh. Druhý den, na Mikuláše 1976, se konaly kamerové zkoušky. Rodiče dovezli své ratolesti na konečnou tramvaje, kam pro ně přijel minibus z Barrandova. Tomáš se mezitím vyvážel v mokrém sněhu, takže ho dvě asistentky musely sušit.

Na kamerových zkouškách byli také filmoví rodiče. Marie s každým z kluků natočila zkušební záběr. Byl to ten slavný záběr se šátkem a bolavým zubem, o kterém ještě bude řeč. Tomáš se před nimi styděl, a spletl, co se dalo. Většina lidí si myslí, že Tomáš Holý byl šoumen. Ve skutečnosti byl ale dost stydlivý a před lidmi, které neznal, se rozhodně nepředváděl.

Pletl si *vdát se* a *oženit se* a vzápětí se opravoval. Když se ale rozkoukal, byl až neuvěřitelně družný a také velmi jemný a citlivý. Najednou bylo jasné, že Vaška nikdo jiný hrát nemůže. Marie se zeptala obou rodičů, kterého kluka by si přáli.

„Kdybych měl některému klukovi věřit, že dělal řízky pro školníka, tak je to tenhle,“ řekl František Němec a oba si jednohlasně a bez váhání vybrali Tomáše.

Favoritem Marie Poledňákové byl Mirek Vydlák. *„Už volali rodičům, ptali se, kolik měřím a vážím. Kvůli lyžákům. Jenže pak na zkouškách vybrali Tomáše. Bylo mi to tenkrát trochu líto. Ale když se na to teď, s odstupem času koukám, asi bych to nedokázal zahrát tak hezky jako Tomáš.“*

Mirek si ve filmu zahrál roli spolužáka Standy, který sedí s Vaškem v první lavici a po škole spolu jedou mlékárenskou cisternou, spolu se svým náhradním tatínkem, Petrem Kostkou.

Stejně jako Tomáš, zahrál si i on v několika filmech. Například v *Adéla ještě nevečeřela*, *Já už budu hodný*, *dědečku* nebo v seriálu *Pan*